

Naxçıvan Muxtar Respublikası - 95

Azərbaycan - qədim Odlar ül-kəsi, Qafqaz coğrafiyasında böyük əraziləri və görkəmli şəxsiyyətləri olan, Şərqlə Qərbr arasında körpü funksiyasını yerinə yetirən ecazkar bir diyardır.

Azərbaycan - tarix etibarilə Kür-Araz və Xocalı-Gədəbəy, Kültepe-Şabran mədəniyyət ənənələri üzərində ucalıb zaman-zaman inkişaf etmiş, möhkəm və dərin köklərə malik möhtəşəm bir ölkədir.

Azərbaycanın tarixi inkişafında müxtəlif iqlim qurşaqlarına, zəngin yeraltı və yerüstü sərvətlərə, davamlı milli-mənəvi ənənələrə malik olan tarixi-mədəni mərkəzlərin böyük yeri və rolu vardır.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan diyarı xalqımızın milli-mənəvi təkamülündə, elmi-mədəni və iqtisadi inkişafında özünəməxsus mühüm xidmətləri ilə tanınır.

Dünyadakı qədim sivilizasiya mərkəzlərindən biri də Naxçıvandır. Əsətirə görə, bəşəriyyətin babası Nuh peyğəmbərin əfsanəvi gəmisi Dünya tufanından sonra Naxçıvan ərazisindəki Gəmiqaya adlanan yerdə torpağa enmiş, insanlığın yeni həyatı buradan başlanmışdır. Naxçıvan sözünün etimoloji mənası da Nuhçıxan sözündən götürülmüşdür.

Atabəylər dövlətinin paytaxtı kimi Naxçıvan ölkəmizin dövlətçilik tarixinə şanlı səhifələr yazmışdır.

Naxçıvan Azərbaycanı Türkiyə Cümhuriyyəti vasitəsilə Avropa ilə, İran İslam Respublikasından keçməklə Asiya ilə əlaqələndirən əlverişli bir regiondur.

Azərbaycanın görkəmli tarixi və ədəbi şəxsiyyətlərinin sırasında Naxçıvan torpağının yetimlərinin böyük payı vardır. Orta əsrlərdə Əcəmi Naxçıvani, Nemətullah Naxçıvani, Nəcməddin Naxçıvani, Nesirəddin Tusi, Hinduşah Naxçıvani, Fəxrəddin Naxçıvani, Hüsəməddin Naxçıvani, Məhəmməd Naxçıvani və başqaları kimi böyük müfəkkirlər və sənətkarlar Azərbaycanın ictimai-ədəbi və elmi fikrini Şərq miqyasında yüksək səviyyədə təmsil etmişlər. Sonrakı dövrlərdə Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd ağa Şahtaxlı, Məhəmməd Tağı Sidiqi, Heyran xanım, Eynəli bəy Sultanov, Behruz Kəngərli, İbrahim Səfi, Məmməd Əbdü Ordubəy, Yusif Məmmədəliyev, Həsən Abdullayev, Məmməd Cəfər Cəfərov, Abbas Zamanov, Asef Zamanov Azərbaycan ədəbiyyatı, elmi və mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətlər göstərmişlər.

Məşhur general Naxçıvanskiqlər sülaləsi: İsmayıl xan, Hüseyn xan, Əhsan xan, Kalbali xan, Cəmşid xan Naxçıvanskiqlər Azərbaycan hərbi tarixində silinməz izlər buraxmışlar.

Naxçıvan - ölkəmizin Ermənistan sərhədlərindəki alınmaz qalasıdır.

Azərbaycan xalqının ümmumilli lideri, dünya şöhrətli görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevi ölkəmizə Naxçıvan torpağı bəxş etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində muxtar dövlət qurumu kimi fəaliyyət göstərən Naxçıvan ölkəmizin müstəqillik tarixində də mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan Respublikasının tərkibində mövcudluğunu qoruyub saxlamaqda və inkişaf etdirməkdə Naxçıvanın muxtariyyət statusu qazanmışının müstəsna rolu vardır. XX əsrin əvvəllərində Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılması uğrunda aparılan mübarizə ümumiyyətlə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılması və möhkəmləndirilməsinə xidmət edən şərfli tariximizin parlaq səhifələridir. Azərbaycan xalqının ümmumilli lideri Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənlikli dediyi aşağıdakı sözlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının tarixi-siyasi əhəmiyyətini dolğun şəkildə ifadə edir: *"Naxçıvanın muxtariyyəti tarixi nailiyyətdir. Bizi bunu qoruyub saxlamalıyıq. Naxçıvanın muxtariyyəti Naxçıvanın əldən getmiş başqa torpaqlarının qaytarılması üçün ona xidmət edən çox böyük bir amildir. Bizi bu amili qoruyub saxlamalıyıq"*.

XX əsrin əvvəllərində erməni-bolşevik birləşməsinin hərbi təcavüzü nəticəsində ölkəmizin qədim torpaqlarından olan Zəngəzur bölgəsinin işğal edilməsi ilə Naxçıvan diyarının Azərbaycanın əsas ərazisindən ayrılması bu regionda muxtar respublika yaratmaq zərurətini meydana çıxarmışdır. Azərbaycan xalqının vətənpərvər oğulları, görkəmli dövlət xadimləri Nəriman Nərimanov və Behbud ağa Şahtaxtinski-nin xüsusi səyləri ilə Naxçıvanın muxtariyyət statusu qazanması məsələsi region dövlətlərinin diqqət mərkəzinə təqdim olunmuş, ölkə siyasətinin taleyüklü məsələsi səviyyəsinə qaldırılmışdır. Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu Mustafa Kamal Atatürkün siyasi uzaqgörənliyi, Kazım Qarabəkir paşanın səyləri də Azərbaycan Sovet Respublikasının tərkibində Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Xüsusən, Naxçıvan əhalisinin vətən və torpaq sevgisi, bu ərazilərdə işğalçılıq və təcavüzkarlıq niyyətlərini həyata keçirməyə cəhd göstərən erməni qesbkarlarına qarşı mərdliklə mübarizə apararı yerli əhalinin böyük əzmi də regionun Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olaraq qorunub saxlanılmasını və proseslərin nəticə olaraq muxtariyyətə doğru inkişaf etdirilməsini şərtləndirmişdir. Behbud ağa Şahtaxtinski-nin aydınlıq və fədakarlıqı sayəsində 1920-ci ilin yanvar ayında Naxçıvanın ərazi mənsubiyyəti və siyasi statusuna dair keçirilmiş referendumdə regionun əhalisinin doxsan faizdən çoxunun Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində tarixi yolunu davam etdirməsinə səs verməsi sonrakı dövrdə qaldırılan muxtar respublika statusu məsələsinin həlledici faktoruna çevrilmişdir.

Nəhayət, Sovet-Türkiyə əməkdaşlığı haqqında imzalanmış 16 mart 1921-ci il tarixli Moskva müqaviləsində ilk dəfə olaraq Naxçıvana Azərbaycanın tərkibində muxtar respublika statusu verilməsi rəsmi bir bəyənəlxalq sənəddə öz ifadəsini tapmışdır. Bundan sonra 13 oktyabr 1921-ci tarixdə

Türkiyənin Qars şəhərində region dövlətlərinin imzaladığı beynəlxalq statusa malik müqavilədə Azərbaycana bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılması qəti olaraq rəsmiləşdirilmişdir. Azərbaycandan başqa Türkiyə Cümhuriyyəti, Rusiya Federasiyası, Gürcüstan Respublikası və Ermənistan Sovet Respublikasının birlikdə imzaladığı məşhur Qars müqaviləsi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının təşkilı bİrdəfəlik həll olunmuşdur. Bütün bunlardan sonra 9 fevral 1924-cü ildə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası rəsmi şəkildə elan olunmuşdur. Beləliklə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılması Azərbaycanda dövlət səviyyəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, coğrafi sərhədlərin konkret olaraq müəyyən olunması və siyasi cəhətdən möhkəmləndirilməsi uğrunda aparılan gərgin mübarizələrin nəticəsi olaraq əldə edilmişdir. Bu, yeni Qars müqaviləsinin müddəaları sonrakı tarixi mərhələlərdə ölkəmizin ermənipərəst sovet rejiminin məkrli təcavüzkar siyasətindən xilas olunmasının təmin edilməsi üçün də həlledici amilə çevrilmişdir. Bu mənada sülh və təhlükəsizliyə təminat verən Qafqaz coğrafiyasında və Anadoludakı bütün xalqların sabitlik və əmin-amanlıq, qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində yaşamasını təmin edən Qars beynəlxalq müqaviləsi böyük tarixi əhəmiyyət kəsb edir.

nin yetirdirməsi Abbas Zamanovun gözəlmədən çıxış edərək bu məsələyə kəskin etirazını bildirməsi neinki respublika partiyası rəhbərliyində, həm də Sovetlər İttifaqının yüksək siyasi dairələrində böyük narahatlıq doğurmuşdur. Abbas Zamanov ali məktəbdəki vəzifəsindən çıxarılsa da və kommunist partiyasının sıralarından azad edilərsə də, mövqeyindən dönməmişdir. Bir az sonra Kreml həmin məsələni yenidən gündəliyə gətirdikdə, xüsusən qanıqən erməni cəladı, Türkiyə dövlətinə xəyanət etmiş, Stepan Şaumyanın diktesi ilə Naxçıvanda və

Prezident İlham Əliyevin böyük uğurla həyata keçirdiyi regionların sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının hərtərəfli inkişafına xüsusi diqqət göstərilir. Yüksək dövlət qayğısı strategiyasının işığında Naxçıvan böyük sürətlə, hərtərəfli şəkildə inkişaf edərək ölkəmizin ən inkişaf etmiş regionlarından biri səviyyəsinə çatmışdır. Muxtar Respublikada ardıcıl olaraq həyata keçirilən möhtəşəm quruculuq prosesləri müstəqil Azərbaycanın yeni Naxçıvanını meydana çıxarmışdır.

Azərbaycanın Nəqşi-Cahanı

Azərbaycanın digər ərazilərində günahsız insanların faciəli surətdə ölümünə bais olmuş satqın Andronikin yuxarı dairələrdə 100 illiyinin qeyd edilməsi, ona heykəl qoyulması təşəbbüsləri səsləndikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında rəsmi dövlət vəzifələrində çalışan tarix elmləri namizədi Əli Əliyev əvvəlcə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə, sonra isə Sovetlər İttifaqının rəhbərliyinə etiraz məktubları ünvanlamışdır.

Əli Əliyevin 1 mart 1966-cı il tarixində Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin ideologiya şöbəsinə göndərdiyi məktubdakı vətəndaş mövqeyini ifadə edən aşağıda qeyd edilən sərt fikirlər öz əksini tapmışdır: *"İzvestiya" qəzetinin 16 yanvar tarixli nömrəsinin "Sonuncu gün" bölməsində Marietta Şağinyanın (yazıçı, Lenin mükafatı laureatı - İ.H.) "Volqa" ilə Fransanı dolaşarkən" sərfəvəhli məqaləsi verilmişdir. Məqalə müəllifi general Andronikin Parisdən Per-ləşəz qəbiristanlığında ki heykəlini David Sasanskıy qoyulmuş abidə ilə müqayisə etmişdir...Həmiyə məlum olduğu kimi, general Andronik təcavüzkarlığa qədər bolşevizmin düşməni, əksinqiləbi "Daşnaksütyun" partiyasının...üzvü olmuşdur...Andronik İran-Türk cəbhəsindən geri çəkildikən 1918-ci ilin iyun-iyul aylarında Naxçıvan diyarında dinc əhalini didərgin salıb, qırıb-qatib, talan edibdir. O, qadınları, uşaqları və qocaları da odlara yaxıb, qılınclan keçiribdir...Səlinmiş qanlı nifaq, Andronik tərəfindən....diyarın dinc əhalisinə qarşı törədilmiş fiziki cəhətdən məhvəmə halları haqqında mən bu ilin 28 yanvarında yazdığım məktubda*

Ali Baş Komandan İlham Əliyevin müəyyən etdiyi ordu quruculuğu istiqamətində götürülmüş genişmiqyaslı işlər Naxçıvanı düşmən sərhədində alınmaz qalaya çevirmişdir. Əlahiddə Naxçıvan Ordusunun 2018-ci ilin may ayında böyük uğurla həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar nəticəsində çox mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan Qızıqlaya zirvəsinin və Yastan yüksəkliyinin alınması, on bir min hektar ərazinin işğaldan azad edilməsi müstəqillik dövrü Azərbaycan hərbi tarixinin möhtəşəm hadisəsidir.

"İzvestiya" qəzetinin redaksiyasını və Marietta Şağinyanı məlumatlandırılmışam...Çox təəssüf edirəm ki, əksinqiləbçi Andronikin mədh edilməsinə qarşı mənəm bu etirazıma dair heç bir cavab almayışam. Sizə müraciət edərək xahiş edirəm ki, Marietta Şağinyanın general Androniki xalq qəhrəmanı ilə müqayisə etməsinin düzgün olub-olmamasına aydınlıq gətirəsiniz.

Mənim fikrimcə, ən yaxşısı budur ki, açaq-aşkar etiraz edilsin: Andronik xalq qəhrəmanıdır, yaxud düşmən ünsiyyətlə, ingilis-amerika imperialistləri ilə əlbir olan bolşevizm düşmənidir. Əks təqdirdə anlaşılmazlıqlar yaranır".

Tanınmış Azərbaycan ziyalıları Abbas Zamanov və Əli Əliyev kimilərin çıxışları və məktubları təsirsiz qalmamış, sovet rəhbərləri Ermənistanın Naxçıvana qarşı əsassız ərazi iddialarından əl çəkməli olmuşdur. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının sədri Mehdi Hüseynlə xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin bu baredəki şəhətlərini eşidib, sonralar qələmə alan xalq yazıçısı Elçinin qeydlərində aşağıdakı məqamlar bu gərəqliyi bir daha təsdiq edir: *"Bütün Azərbaycanın o çıxışdan (A.Zamanovun Akademiyadakı çıxışından - İ.H.) danışırdı. Mənim yaxşı yadımdır, həmin günlərdə bir axşam Mehdi Hüseyn bizi gəlmişdi, atamın iş otağında olmuşdum. Həmin görüşdə mənə deyirdilər ki, mən də həmişəki kimi onların yanında oturub onlara qulaq asırdım. Mehdi Hüseyn dedi: Vəli (Azərbaycan KP MK-nın I katibi Vəli Axundov - İ.H.) deyir ki, Abbas (Abbas Zamanovun - İ.H.) çıxışı gedib Xruşşova çatıb. Deyir, Mikoyan başda olmaqla, doğrudan da Naxçıvan məsələsini qaldırıblarmış. Təklifləri hələ qabaqlar Tevəsyən (SSRI Nazirli Soveti Sədrinin müavini - İ.H.) hazırlayıbmış. Abbasın çıxışından sonra bu məsələni gündəlikdən çıxarıblar".*

Sovet hakimiyyəti illərində Naxçıvan Muxtar Respublikasının inkişafında 1938-1953-cü illərdə fəaliyyət göstərmiş Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun fəaliyyəti mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Muxtar respublika-da ziyalı mühitinin formalaşmasında, regionun kadrlarla təmin olunmasında geniş imkanlar yaratmış bu ali təhsil ocağı Azərbaycan üçün də yeni nəsill vətənpərvər şəxsiyyətlər, görkəmli ziyalıları yetiştirmişdir. Böyük Vətən müharibəsində Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüş Nəcəfqulu Rəfiyev, Abbas Quliyev və Qəzənfər Əkbərov Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunda təhsil almışdılar. Görkəmli Azərbaycan alimləri akademik Cəlal Əliyev, müxbir üzvlərdən Mustafa Hüseynov, Səfərlə Babayev, əməkdar elm xadimi, professor Yusif Seyidov, filologiya elmləri doktoru, professor Yavuz Axundlu, pedaqoji elmlər doktoru, professor İbrahim Mollayev, əməkdar müəllim, dosent Nəriman Orucaliyev və onlarla başqa tanınmış alimlər, maarifçi ziyalıları Azərbaycan miqyasında ad-san qazanmış, elm və təhsil yollarında sərfəli xidmət göstərmişlər. Bir qədər fasilədən sonra, 1967-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Naxçıvan filiali və onun bazasında təşkil edilmiş Naxçıvan Dövlət Universiteti muxtar respublikada elmi-maarifçi ənənələri uğurla davam və inkişaf etdirmişdir. Eyni zamanda, diyarda mədəni mühitin inkişafında Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrının mühüm xidmətləri var.

Məlum olduğu kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkəmizin dövlət müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizəyə də böyük töhfələr vermişdir.

Bələ ki, 1990-cı ildə qanlı yanvar hadisələri zamanı erməni-bolşevik təcavüzünə etiraz əlaməti olaraq Naxçıvan Respublikası Ali Sovetinin SSRİ-nin tərkibindən çıxmaq haqqında çıxardığı və on gündən çox həyata keçirdiyi qərar Azərbaycanın müstəqillik taleyində mühüm əhəmiyyətə malik olan böyük tarixi hadisədir. Xüsusən Azərbaycan Sovet Respublikası-na uğurla rəhbərlik etmiş, SSRİ adlanan dövlətin Siyasi Bürosunun üzvü və əsas rəhbərlərindən biri olmuş görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin tələyin hökmü ilə Naxçıvanda yaşaması, tarixin ən məsuliyyətli dövründə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin rəhbərlik etməsi burada mövcud erməni təcavüzünün qarşısını almış, ərazi bütövlüyünü və Azərbaycanın tərkibində muxtar respublikanın daha da möhkəmləndirilməsini təmin etmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirdiyi tədbirlər Azərbaycanın müstəqillik tarixinin şanlı-şərəfli səhifələrini təşkil edir. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və Naxçıvan MR Ali Sovetinin deputatı Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin 17 noyabr 1990-cı il tarixli iclasında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağının respublikanın rəsmi dövlət rəmzlərindən biri kimi qəbul edilməsi haqqında qərar verilməsi və ehtəmin gün Naxçıvan Ali Sovetinin üzərindəki Sovet bayrağının həmin bayraqla əvəz edilməsi müstəqillik ərəfəsinin nadir tarixi hadisəsidir. Hələ SSRİ-nin mövcud olduğu bir şəraitdə, dövlət müstəqilliyinin qazanılmasından on bir ay qabaq baş vermiş bu hadisə neinki Azərbaycanda, geniş mənada keçmiş sovet respublikaları miqyasında zamanı qabaqlayaraq dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizənin paroluna çevrilmişdir.

Eyni zamanda, Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin adından "Sovet Sosialist" sözlərinin

çıxarılması və "Ali Sovet" ifadəsinin "Ali Məclis" sözləri ilə əvəz edilməsi haqqında ki qərarlar mahiyyət etibarilə Sovetlər İttifaqından imtina etməyə hesablanmış böyük tarixi çağırışlar idi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə SSRİ-nin saxlanmasına dair referendumda muxtar respublika əhalisinin iştirak etməməsi o zamanın Azərbaycan rəhbərliyinin mərkəzi hökumət qarşısındakı itaətkar mövqeyinə vurulan zərbə, Sovet İttifaqı rəhbərlərinə isə xalqımızın müstəqillik uğrunda dönməz mövqeyi haqqında ciddi mesaj kimi səslənmişdir. Sovet ordusu hissələrinin dinc yola ilə bütün hərbi texnikasını və sursatlarını yerli qoşun birləşmələrinə təhvil verməklə Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisindən çıxarılması məhz möhkəm iradəyə və zəngin təcrübəyə, həm də böyük nüfuzla malik olan Heydər Əliyev siyasətinin tarixi nailiyyətlərindən biri idi.

Azərbaycan ərazilərində, xüsusən Dağlıq Qarabağ kimi münəqişə zonasında Azərbaycan rəhbərliyinin ayn-ayn partizan dəstələrinin əlinə düşməsi ocaqda olduğu bir zamanda Heydər Əliyevin regionun ərazi bütövlüyünü qorumaq və müdafiəsini təşkil etmək məqsədilə Naxçıvan MR Dövlət Müdafiə Komitəsi yaradaraq, vahid ordu siyasəti həyata keçirməsi müstəqil dövlətimizin üçün mühüm bir örnek idi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin region dövlətləri ilə yaradığı yeni və etibarlı münasibətlər əslində müstəqil Azərbaycan dövlətinin həyata keçirməli olduğu mühüm vəzifələr idi. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Türkiyə Cümhuriyyətinin və İran İslam Respublikasının rəhbərləri ilə keçirdiyi tarixi görüşlər, apardığı danışıqlar, əldə etdiyi razılaşmalar Naxçıvan Muxtar Respublikasının çətin blokada, ağır mühasirə şəraitindəki problemlərinin aradan qaldırılmasında və qarşılıqlı etimada əsaslanan ikitərəfli münasibətlərin formalaşdırılmasında mühüm rol oynamışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin yaradılması ölkələrarası iqtisadi münasibətlərin tənzimlənməsinə böyük fayda vermişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sədərək kəndi ərazisi ilə Türkiyə Cümhuriyyətinin Aralıq Diliuc məntəqəsi arasında "Həsət körpüsü"nün açılması müstəqilliyin başlanğıc dövrünün əlamətdar tarixi hadisəsidir. Xalqın həm də "Ümid körpüsü" adlandırıldığı Sədərək-Diliuc körpüsünün rəsmi açılış mərasimində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti Süleyman Demirelin nitq söyləmələri, aktual çağırışlar səsləndirilmələri regionda beynəlxalq münasibətləri tənzimləyən, Azərbaycan Respublikasının rolunu və əhəmiyyətini müəyyən edən tarixi addımlar idi. Bu, Naxçıvanın blokadadan çıxarılması və inkişaf etdirilməsi baxımından çox zəruri hadisə kimi qiymətləndirilməyə layiqdir.

Nəhayət, Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin 16 dekabr 1991-ci il tarixdə "Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü haqqında" imzaladığı sərəncamla müxtəlif qitələrdə yaşayan soydaşlarımızla, onların vasitəsi ilə dünya ölkələri ilə əlaqələrimizin qurulmasına start vermişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi də ulu öndər Heydər Əliyev 1993-2003-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi və mədəni inkişafına böyük qayğı göstərmişdir. Naxçıvanda Hərbi Məktəbin yaradılması və ordu quruculuğunun daha da inkişaf etdirilməsi həmin dövrün dövlət qayğısı sırasında xüsusi yer tutur.

Müasir mərhələdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin böyük uğurla həyata keçirdiyi regionların in-

kişaf etdirilməsi üzrə Dövlət Proqramı əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının da hərtərəfli inkişafına xüsusi diqqət və qayğı göstərilir. Yüksək dövlət qayğısı strategiyasının işığında Naxçıvan Muxtar Respublikası böyük sürətlə, hərtərəfli şəkildə tərəqqi edərək ölkəmizin ən inkişaf etmiş regionlarından biri səviyyəsinə çatmışdır. Naxçıvan Muxtar Respublikasında ardıcıl olaraq həyata keçirilən möhtəşəm quruculuq prosesləri müstəqil Azərbaycanın yeni Naxçıvanını meydana çıxarmışdır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vəsil Talıbovun böyük əzmlə və məsuliyyətlə həyata keçirdiyi işlahatlar və diyarın hərtərəfli inkişaf proqramları yenilənən Naxçıvanda müasir intibah mərhələsinin yaradılması ilə nəticələnməmişdir.

Tarixən ziyalıları diyarı olmuş Naxçıvanda bu gün də elm, təhsil, ədəbiyyat və incəsənət ahəngdar şəkildə inkişaf edir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsi, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan Universiteti, Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu, Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram teatri, Naxçıvan Yazıçılar, Rəssamlar və Bəstəkarlar Birliklərinin səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi Naxçıvan ölkəmizin yeni elm və mədəniyyət mərkəzlərindən birinə çevirmişdir. Naxçıvanda məktəb tikintisinin başa çatdırılması, müasir məktəb komplekslərinin yaradılması, məktəb-muzey birgə interaktiv təhsil şəbəkəsinin formalaşdırılması maarifçilik hərəkatının genişlənməsinə və mühüm nəticələrin əldə olunmasına şərait yaratmışdır. Hazırda Naxçıvan Muxtar Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri ali məktəblərə qəbul səviyyəsinə görə respublika üzrə ön sıralarda dayanır. Hazırda muxtar respublikanın bütün ərazisində genişşəxəlqli internetdən istifadə olunmasının təmin edilməsi də müasir inkişaf xidməti edir. Naxçıvan şəhərində və rayonlarda yaradılmış muzeylərdə göstərilən xidmət tarixi yaddaşla yeni milli mədəniyyət təfəkkürünün sintezinə və vəhdətinə təkan verir.

Bu gün Naxçıvan Avtomobil Zavodunda istehsal olunan Lifan yük və minik maşınlarının, Naxçıvan mineral sularının, Naxçıvan duzunun, travertinin ölkə üzrə rəqabətədayımlı məhsullara çevrilməsi aparılmış məqsədyönlü sənayeləşdirmə siyasətinin bəhrəsidir. Naxçıvan Sement Zavodunun məhsullarının yerli tələbatı ödəməklə bərabər, həm də keyfiyyət nişanı ilə qonşu ölkələrə ixrac edilən məhsullar istehsal etməsi, xarici bazarda özünəməxsus yer tutması diyarda sənayeləşdirmə siyasətinin mühüm nailiyyəti təşkil edir. Bütün bunların nəticəsində ki, əldə olunan mühüm nəticələrə əsasən 2016-cı ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın iqtisadi rayonları arasında birinci yeri qazanmışdır.

Dövlət başçımız, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin müəyyən etdiyi ordu quruculuğu istiqamətində görülmüş genişmiqyaslı işlər Naxçıvanı düşmən sərhədində alınmaz qalaya çevirmişdir. Naxçıvanda Əlahiddə Ordunun yaradılması və inkişaf etdirilməsi müasir mərhələdə muxtar respublikanın erməni təcavüzündən qorunmasına, ərazi bütövlüyünün daha da möhkəmləndirilməsinə tam təminat verir. Əlahiddə Naxçıvan Ordusunun 2018-ci ilin may ayında böyük uğurla həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar nəticəsində çox mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan Qızıqlaya zirvəsinin və Yastan yüksəkliyinin alınması, on bir min hektar ərazinin işğaldan azad edilməsi müstəqillik dövrü Azərbaycan hərbi tarixinin möhtəşəm hadisəsidir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaradılan hərtərəfli şərait və müasir inkişaf burada ən yüksək səviyyədə beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsinə tam imkan yaradır. Türk Dünyası Dövlət Başçıların Zirvə Toplantısının 2009-cu ildə Naxçıvan şəhərində keçirilməsi bunun ayarı sübutudur. 2018-ci ildə İslam Ölkələrinin Mədəniyyət paytaxtı səviyyəsində Naxçıvanda genişmiqyaslı elm və mədəniyyət tədbirlərinin təşkilı muxtar respublikadakı yüksək inkişaf parlaq göstəricilərindən biridir. Naxçıvan şəhərinin həm də Gənclər Paytaxtı seçilməsi regionda müasirləşmə hərəkatının həyata keçirilməsində əldə olunan mühüm nəticədir. AMEA Naxçıvan Bölməsində, Naxçıvan Dövlət Universitetində, Naxçıvan Universitetində keçirilən beynəlxalq elmi konfranslar regionun, həm də ölkəmizin əsas elmi mərkəzlərindən birinə çevrildiyini təsdiq edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının siyasi-hərbi mövqeyi və əhəmiyyətini, müasir inkişafına yüksək qiymət vermişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının Azərbaycanın siyasi tarixinin mühüm əhəmiyyətə malik hadisəsi hesab edən Prezident İlham Əliyevin aşağıdakı sözləri ölkəmizin tarixi taleyində və müasir inkişafında Naxçıvan Muxtar Respublikasının yerinə, mövqeyinə və hərtərəfli inkişafında dövlət başçısı səviyyəsinə verilməsi yüksək qiymətin ifadəsidir: *"Milli istiqalətiyyət yolunda Naxçıvan atdığı cəsarətli addımlar bütün Azərbaycan xalqı tərəfindən rəğbətə qarşılanmış, respublikada cərəyan edən ictimai-siyasi proseslərə öz müsbət və həlledici təsirini göstərmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası bu gün milli dövlət quruculuğu prosesinin fəal iştirakçısı olub, ölkəmizin iqtisadi qüdrətinin artırılması və intellektual potensialının gücləndirilməsinə dəyərli töhfələr verir"*.

İsa Həbibbəyli,

AMEA-nın vitse-prezidenti, Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri, akademik